

Αναλύοντας τα Αίτια και τις Συνέπειες της Παιδικής Κακοποίησης: Η Σημασία των Κοινωνικών Παρεμβάσεων

Δήμητρα Γεωργουλογιάννη, Ευγενία Μάσβουλα και Ελένη Μελίδου
Τμήμα Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΨΧ78: Εφαρμοσμένη Κοινωνική Ψυχολογία
Χειμερινό Εξάμηνο 2024-2025

Περίγραμμα

- Τι ορίζεται ως παιδική κακοποίηση;
- Ποια είναι τα αίτια και ποιες οι συνέπειες της παιδικής κακοποίησης;
- Ποιες παρεμβάσεις κοινωνικού χαρακτήρα θα μπορούσαν να βελτιώσουν τις ζωές των παιδιών ή να προτρέψουν την παιδική κακοποίηση;

Ορισμός παιδικής κακοποίησης

- Σύμφωνα με το λεξικό ψυχολογίας της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας (APA, 2018) «παιδική κακοποίηση ονομάζεται η βλάβη που προκαλείται σε ένα παιδί από έναν γονέα ή έναν φροντιστή. Η βλάβη μπορεί να είναι σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική ή παραμέληση».
- Το λεξικό ψυχολογίας του Cambridge (σελ.406-407) συμπληρώνει ότι «η παιδική κακοποίηση υφίσταται όταν η συμπεριφορά προς το παιδί θεωρείται ότι υπερβαίνει τα όρια για τη συμπεριφορά των φροντιστών στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου πολιτισμού».

Επιρροή παιδικής ηλικίας γονέων

- Ο Goode (1971) τονίζει ότι η καθημερινή εμπειρία των κακοποιητικών γονέων με τα παιδιά τους πηγάζει από τις δικές τους ανεπαρκώς ισορροπημένες συναλλαγές με τους γονείς τους κατά την παιδική τους ηλικία. Τυπικά, οι κακοποιητικοί γονείς είχαν λάβει και οι ίδιοι λίγη αγάπη ή τρυφερότητα ως παιδιά.

Πίστη στη σωματική ποινή

- Οι Crouch και Bell (2001) μέτρησαν τρεις μεταβλητές σε γονείς:
 - πίστη στην αποτελεσματικότητα της σωματικής ποινής
 - το στρες το οποίο βίωναν
 - την πιθανότητα που είχαν να εκδηλώσουν κακοποιητικές συμπεριφορές προς τα παιδιά τους.
- Μεταξύ γονέων που πίστευαν στην αξία της σωματικής ποινής, τα επίπεδα τους στρες είχαν θετική συσχέτιση με την πιθανότητα εκδήλωσης σωματικής παιδικής κακοποίησης.

Εξωτερικοί στρεσογόνοι παράγοντες

- Οι επικρατέστερες θεωρίες επικεντρώνονται στους στρεσογόνους παράγοντες ως δείκτες πρόβλεψης για την ενδοοικογενειακή βία.
- Οι έρευνες των Malley-Morrison & Hines (2004) και Strauss (1980) λαμβάνουν υπόψη ότι το στρες οδηγεί σε βία προς τα μέλη της οικογένειας μόνο όταν συνυπάρχουν συγκεκριμένοι άλλοι παράγοντες.
- Σύμφωνα με τον Straus (1980), υπάρχει ένδειξη θετικής συσχέτισης ανάμεσα στον αριθμό των στρεσογόνων παραγόντων τους οποίους βιώνει κάποιος σε έναν χρόνο και στους δείκτες παιδικής κακοποίησης.

Συνέπειες – Θεωρία Κοινωνικής Μάθησης

- Το 1961 διεξάγεται η πειραματική έρευνα από τους Bandura et al. Στην έρευνα συμμετείχαν τρεις ομάδες παιδιών οι οποίες εκτέθηκαν σε τρεις συνθήκες: μία ομάδα παρατήρησε επιθετικά πρότυπα, μία μη επιθετικά και μία ομάδα ελέγχου δεν εκτέθηκε σε κανένα πρότυπο.
- Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα υποκείμενα της ομάδας στην επιθετική συνθήκη εκδήλωσαν σε σημαντικό βαθμό σωματική και λεκτική επιθετικότητα, σε αντίθεση με εκείνα των άλλων δύο ομάδων.
- Επιβεβαιώθηκε η πρόβλεψη ότι με την έκθεση του υποκειμένου σε επιθετικά πρότυπα αυξάνεται, μέσω της θεωρίας κοινωνικής μάθησης, η πιθανότητα εκδήλωσης επιθετικής συμπεριφοράς (Bandura et al., 1961).

Συνέπειες – Αντικοινωνική συμπεριφορά

- Στην έρευνα εξετάστηκε η υπόθεση ότι η παιδική κακοποίηση, ανεξαρτήτως άλλων παραγόντων, συνδέεται με αυξημένο ρίσκο εκδήλωσης αντικοινωνικής συμπεριφοράς από την παιδική έως την ενήλικη ζωή.
- Μελετήθηκαν διαχρονικά δεδομένα 50 χρόνων μίας ομάδας, τα οποία υπολόγιζαν το βαθμό παιδικής παραμέλησης και κακοποίησης καθώς και αντικοινωνικής συμπεριφοράς από την παιδική έως την ενήλικη ζωή των μελών της ομάδας.
- Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν την υπόθεση, με το ρίσκο εκδήλωσης αντικοινωνικής συμπεριφοράς να αυξάνεται ανάλογα με τον βαθμό κακοποίησης (Degli Esposti et al., 2020).

Συνέπειες – Θεωρία προσκόλλησης

- Σύμφωνα με την θεωρία των εσωτερικών λειτουργικών μοντέλων, το είδος προσκόλλησης του βρέφους με τον φροντιστή μπορεί να επηρεάσει όλες τις μελλοντικές του σχέσεις (Capaldo & Perrella, 2018).
- Τα παιδιά διαμορφώνουν νοητικές κατασκευές για την προσωπική τους αξία, μέσω εμπειριών σχετικά με την διαθεσιμότητα, ικανότητα και επιθυμία του φροντιστή τους να τους παρέχει φροντίδα και προστασία. Μέσω της προσκόλλησης αναπτύσσεται επιπλέον και η ικανότητα της συναισθηματικής τους αυτορρύθμισης (Capaldo & Perrella, 2018).
- Στην περίπτωση κακοποιητικών φροντιστών διαμορφώνεται αποφευκτική ή αποδιοργανωμένη προσκόλληση, η οποία θα διατηρηθεί στις μελλοντικές σχέσεις του ατόμου, προκαλώντας δυσκολίες (Riggs, 2010).

Παρεμβάσεις - Triple P

- Το Triple P (Positive Parenting Program) είναι ένα δομημένο πρόγραμμα υποστήριξης και ενίσχυσης γονικών δεξιοτήτων (Sanders, 2023). Ως κύριος στόχος τίθεται η απόκτηση και υιοθέτηση μιας σειράς θετικών γονικών δεξιοτήτων για την μακροπρόθεσμη αποφυγή κακοποιητικών συμπεριφορών:
 - δεξιότητες που προάγουν μια θετική σχέση με το παιδί
 - δεξιότητες που ενθαρρύνουν επιθυμητές συμπεριφορές
 - δεξιότητες που ενθαρρύνουν και εξοικειώνουν τα παιδιά με νέες πιο υγιείς συμπεριφορές

Αποτελέσματα Triple P

- Σύμφωνα με τον Sanders (2023) το Triple P βοηθά:
 - στη μείωση της παιδικής κακοποίησης,
 - στη βελτίωση της ποιότητας οικογενειακής ζωής και της γονικής συμπεριφοράς,
 - στη μείωση του γονικού άγχους και του καθημερινού στρες,
 - στον περιορισμό των αυστηρών τιμωριών και των ακατάλληλων μεθόδων πειθαρχίας.

Παρεμβάσεις - Θεραπεία Πολυσυστημικής Προσέγγισης (MST)

- Η MST (Multi-Systematic Therapy) είναι μία οικογενειακή προσέγγιση που επεμβαίνει ταυτόχρονα σε πολλαπλά συστήματα και αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών που οδηγούν σε προβληματικές και κακοποιητικές συμπεριφορές στην οικογένεια (Henggeller & Schaeffer, 2016).
- Οι παρεμβάσεις της MST βελτιώνουν τις πρακτικές γονικής φροντίδας και προάγουν θετικά κοινωνικά υποστηρικτικά δίκτυα τόσο για τα παιδιά όσο και για τους γονείς (Henggeller & Schaeffer, 2016).

Αποτελέσματα - Θεραπεία Πολυσυστημικής Προσέγγισης (MST)

- Ποικίλες εφαρμογές ανέδειξαν τη μείωση των βίαιων αντιδράσεων στα παιδιά που είχαν εκτεθεί σε ενδοοικογενειακή βία καθώς και σημαντική την ελάττωση των συμπτωμάτων άγχους, ψυχικής πίεσης και κατάθλιψης.
- Η υλοποίηση της πολυσυστημικής προσέγγισης συνέβαλε στη διαμόρφωση ενός ασφαλούς και συναισθηματικά σταθερού πλαισίου με αποτέλεσμα περισσότερα παιδιά να παραμένουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον αντί να τοποθετούνται σε ιδρύματα.
- Επίσης οι οικογένειες που συμμετείχαν στις παρεμβάσεις είχαν μικρότερη πιθανότητα να επανεμφανίσουν βίαιες ή δυσλειτουργικές συμπεριφορές.

Συμπεράσματα

- Πιθανά αίτια της παιδικής κακοποίησης είναι:
 - Οι εμπειρίες της παιδικής ηλικίας του γονέα
 - Η άποψη του γονέα για την αποτελεσματικότητα της σωματικής ποινής
 - Εξωτερικοί στρεσογόνοι παράγοντες
- Η παιδική κακοποίηση μπορεί να έχει τις εξής συνέπειες για τα παιδιά:
 - Μίμηση βίαιης συμπεριφοράς
 - Εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς κατά την ενήλικη ζωή
 - Δημιουργία αποφευκτικής ή αποδιοργανωμένης προσκόλλησης

Συμπεράσματα

- Παρεμβάσεις όπως το Triple P Program και το MST μπορούν να βελτιώσουν τις οικογενειακές σχέσεις ώστε να αποφευχθεί η άσκηση βίας. Επιπλέον, μειώνουν την πιθανότητα επανεμφάνισης βίαιων περιστατικών σε οικογένειες με κακοποιητικό ιστορικό.

Βιβλιογραφία

- American Psychological Association. (2018). *Child Abuse*. American Psychological Association. <https://dictionary.apa.org/child-abuse>
- Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575.
- Capaldo, M., & Perrella, R. (2018). Child maltreatment: An attachment theory perspective. *Mediterranean Journal of Clinical Psychology*, 6(1). <https://doi.org/10.6092/2282-1619%2F2018.6.1822>
- Crouch, J. L., & Behl, L. E. (2001). Relationships among parental beliefs in corporal punishment, reported stress, and physical child abuse potential. *Child Abuse & Neglect*, 25(3), 413-419.
- Degli Esposti, M., Pereira, S. M. P., Humphreys, D. K., Sale, R. D., & Bowes, L. (2020). Child maltreatment and the risk of antisocial behaviour: A population-based cohort study spanning 50 years. *Child Abuse & Neglect*, 99, 104281.
- Goode, W. J. (1971). Force and violence in the family. *Journal of Marriage and the Family*, 33, 624-636.

Βιβλιογραφία

- Henggeler, S. W., & Schaeffer, C. M. (2016). Multisystemic Therapy[®]: Clinical overview, outcomes, and implementation research. *Family Process, 55*(3), 514-528.
- Malley-Morrison, K., & Hines, D. (2004). *Family violence in a cultural perspective: Defining, understanding, and combating abuse*. Sage.
- Matsumoto, D. R. (2015). *Λεξικό Ψυχολογίας του Cambridge*. Εκδόσεις Πεδίο.
- Riggs, S. A. (2019). Childhood emotional abuse and the attachment system across the life cycle: What theory and research tell us. *Journal of Aggression Maltreatment & Trauma, 19*(1), 5-51.
- Sanders, M. R. (2023). The triple P System of evidence-based parenting support: Past, present, and future directions. *Clinical Child and Family Psychology Review, 26*(4), 880-903.
- Straus, M. A. (1980). Stress and physical child abuse. *Child Abuse & Neglect, 4*(2), 75-88.